

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Kis-Csapó-utca 373. sz.</p>
--	---	--

Kérelem a tiszántuli ev. ref. egyházkerület espereseihez és lelkipásztoraihoz.

Egyháztörténelmi adatok ügyében.

Az újabb időkből, egyházkerületünk egy gyűlésének jegyzőkönyve csonka és hiányos. — Ugyanis a dicső emlékü szabadságharcz bevégeződése után, az akkori Nagyvárad kerületi kormány 1850. évi decz. 22-én 9411. sz. a. elrendelvén, hogy az 1849. évi ápril 14-ike után működött magyar kormány által, az egyházat illetőleg is kiadott rendeletek, utasítások, tudósítások, mintszintén azokra vonatkozó akár nyomtatvány, akár írásbeli maradványok, ha az ilyenek levéltárakban vagy jegyzőkönyvekben találtatnak, elenyésztesse: ennek következtében a tiszántuli ref. egyházkerület 1849. június hóban tartott közgyűlésének határozatai közül 8 szám, az 1850. év decz. 30-án megsemmisített minden okmányával együtt.*) Ennélfogva az 1849. évi júniusi egyházkerületi gyűlés jegyzőkönyve a 21-ik számon kezdődik 13 helyett, az áprilisban tartott közgyűlés jegyzőkönyve 12 számot tartalmazván.

E megsemmisített határozatok hogy mely tárgyakra vonatkoztak, sikerült többnemű utánjárás és combinatio útján megjelölhetnem. Ugyanis azok a következők voltak:

1) A lelkészeket illető, a magyar nemzeti kormány

*) Ezen jegyzőkönyvi határozatok és okmányok megsemmisítését Szoboszlai Pap István Superintendens, magán naplójában következőleg írja le. „1850. decz. 31. Fésős ur (akkori egyházkerületi főjegyző, debreczeni lelkész) elhozta hozzám az 1849. júniusi közgyűlés okiratait, melyeket a vett rendelet értelmében megégetendőknek itél. Én azokat és még némely másokat is, megsemmisítendőknek találván, mindezeket itt saját kaminomba vettettem és a tűznek átadattam. Megégettük itt egyszersmind a Közlönynek 1849. ápril 14-ke után keletkezett darabjait is. — Végre a főnemlített gyűlés jegyzőkönyvének a rendelet szabálya alá eső pontjait kitöröltetni, olvashatlanokká tétetni rendelem; már eredetileg is kihagyatván a jegyzőkönyvből a hódolati nyilatkozatra vonatkozó pontok. Ez alkalommal egyuttal tűzbe vettem én az említett időszakból való azon okiratokat is, melyek még 1849-ről hátravalának. (Miatán mind a többiek általam már 1849. aug. havában, némely része pedig az év végével tűzbe vetettek vólt.)“

által adott fizetési pótlékdíjak ügye. E tárgyra vonatkozólag, a levéltárból ennyit tudunk: a vallásügyi miniszter, 1849. ápr. 27-én 532. sz. a. hét egyházvidék lelkészeinek pótlékdíjját 39,881 frt 21 krt pengőpénzben utalványozott a debreczeni sóháznál, és ez fel is vétetett; de hogy mely egyházmegyékhez küldetett szét, arra nincs semmi adatunk. A vallásügyi minister máj. 8-án 617. sz. a. ismét utalványozott pótlékdíjj fejében, a bihari, alsó szabócs-hajdukerületi egyházvidékek lelkészeinek 6697 frt 33 krt. Ez is fölvetetett és szétküldetett.

2) Vallásügyi minister rendelete máj. 19-ről 760. sz. a. Az oroszok beütése következtében népfelkelésre buzdittassanak a gyülekezetek, e czélből tanítások tartassanak, máj. 27-től kezdve 3 vasárnap; böjt rendeltessék el.

Karczagi egyház óvástétele a böjt elrendelése ellen. (Ez meg van a levéltárban.)

3) Duschek Ferencz pénzügyminister a kollegiumnak 5000 p. forintot küldött, ez összegre nézve a főiskolai gazdasági választmány nézete és véleménye.

4) Beregi egyházmegye indítványa, hogy a lelkesi fizetések emelése érdekében a nemzeti kormány kerestessék meg.

5) Békésbányai egyházmegye indítványa, hogy a tanítóknak is eszközöltessék a kormánynál fizetési pótlékdíjj.

6) Szentesi egyházban a presbyterium alakításánál kifejlődött egyenetlenségek.

7) Érmelléki egyházmegye határozata a segédgondnok választásra nézve. Tisza Lajos n.-szalontai egyházmegye segédgondnokának lemondása.

8) Főiskola részére készített nemzeti lobogók át vételéről Révész Bálint és Szücs István tanárok jelentése.

Ide tartozott még az egyházmegyék hódolati és bizalmi nyilatkozatai, a magyar nemzeti kormány irányában; de ezek a mirt a Szoboszlai Pap I. superintendens magán naplójából olvassuk, már eredetileg kihagyattak a jegyzőkönyvből, tehát a 8 megsemmisített jegyzőkönyvi számban nem foglaltattak be.

Ezen elsorolt tárgyakra nézve kérem én az esperes és lelkész urak közreműködését, hogy ha t. i. azokra vonatkozólag vagy egyházmegyei, vagy egyes egyházak levéltáraiban, vagy magán könyvtárakban, bárminő adatot, okmányt birnak, sziveskedjenek azokat hozzám megküldeni vagy azokról értesíteni; hogy így az 1849. évi júniusi egyházkerületi gyűlés csonka jegyzőkönyve kiegészítést nyerhessen és egyházkerületünk levéltárában azokról biztos feljegyzéseket tehesünk.*)

Végül miután az 1849-től 1860-ig lefolyt idők nagy fontossággal és jelentőséggel birnak egyházi életünk történetében; és miután azon időszokról az egyházkerületi gyűlések jegyzőkönyvei ezen mi kerületünkben még nyomtatásban nem jelentek meg, sőt nagyon sokáig a közgyűlések tartása is betiltva volt; és miután azon időbeli egyházi életünket, a kormányzást és igazgatást illetőleg többféle találgatásokkal, nem ritkán gyanúsításokkal találkozunk egyházi irodalmunk mezején, főképp az azon időben szerepelt vezérférfiak jellemére és működésére nézve; mint péld. mily gyakran hallunk oly véleményeket, hogy Szoboszlai Pap István superintendens nagyravágyásból, féltékenységből sok ponton feláldozta egyháza, hitfelekezete érdekeit, az autonomiának nem volt hű barátja és őre; világi embereink közül is egy némelyik, péld. Uray Bálint előbb kormánybiztos, később főispán, mily sokak által félre ismertetik, pedig a kétségtelen adatok és történeti tények szerint mindkét férfinak közvetlen a szabadságharcz után Debreczenben szereplése és működése — legalább az eddig szerzett ismereteim alapján, meggyőződésem szerint — valódi áldásnak mondható; főleg ha nem Uray Bálint áll az ügyek vezetésének itt Debreczenben az élén, mind a főiskolára végzetesebb, mind az egyházkerületre nézve aggasztóbb lehetett volna a helyzet, sokkal nehezebb és terhesebb a kibontakozás: munkálatba vettem azért az 1849—1860. évig terjedő időszak nevezetesebb egyházi mozzanatait, ezen mi tisztántuli egyházkerületünkre főte-

*) Az 1849. évi ápril 14-ke után érkeztek még a superintendensi hivatalhoz a következő leiratok és rendeletek is, melyeknek semmi nyoma nincs levéltárunkban:

Vallásügyi minister 1849. máj. 1. 564. sz. a. a fugyi-vásárhelyi egyháznak 80 pengő forintot küld.

Ugyanaz 1849. máj. 2. 572. sz. a. Székelyhidi Józsefnek 200 pfrt segélyt.

Ugyanaz 1849. máj. 5. 592. sz. a. a komádi egyháznak 2400 frt kölcsönt rendel adatni.

Ugyanaz máj. 19. 703. sz. a., hogy a folyamodványok mi-képen szereltessenek fel, meghatározza.

Ugyanaz 704. sz. a. a más országból beköltözöttek házassága iránt szabályzatot állapít meg.

Ugyanaz 705. sz. a. a belhivatalnokok fizetésének pontos kiszolgáltatása ügyében rendeletet bocsát ki.

Ugyanaz máj. 19. 739. sz. a. Szatmári Józsefnek Zsarolyánban tartózkodó hitszónoknak 120 pfrt nyugdíjt küld.

Ezeket is ajánlom szives figyelembe s bővebb felvilágosításokat és utbaigazítást kérek.

kintettel, az egyházkerületi jegyzőkönyvek, superintendensi naplók és az azok iratai alapján egybeállítani.

És mihelyt e lapokban a most folyamatban levő egyházkerületi legrégebb jegyzőkönyvünk 2-ik kötetének tartalmából készített regesták közlését bevégeztük: mindjárt az 1849—1860-ig eső időszakra vonatkozó adatok ismeretetését kezdjük. Ajánlom e tekintetben is az esperes és lelkész urak támogatásába törekvésemet.

Tóth S.

A domesztika ügyéhez.

Madarász Imre barátom e lapok f. évi 4-dik számában előadta észrevételeit az országos egyházi közalapra vonatkozó törvényhiányairól s a végrehajtás nehézségeiről, valamint a domesztika jövője iránti aggodalmairól. Nagyon jól cselekedte, mert ideje, hogy elvégre e fontos ügy napi rendre jöjjön. Tudjuk, hogy a zsinatnak pénzügyi téren országos tekintélyű tagja adta meg a működés irányát; kitűnő bölcseségű férfiak működtek közre lelkesedésök és szellemi képességek összes erejével, úgy a törvény pontjainak, mint a végrehajtást illetőleg a rendszabályoknak megteremtésében. De e nagyfontosságú intézményben gyakorlat terén szerzett tapasztalatra nem támaszkodhattak, tehát — azt lehet mondani — egyesegyedül az egyház szervezetének ismerete mellett, az elméletet tarthatták szem előtt. Sőt ki a zsinat működését figyelemmel kísérhette, arról kellett meggyőződnie, hogy magának a törvényjavaslatnak tárgyalásában sem volt meg a kellő élénkség, mert a közlekedés közepette, mindenki tartott az élesebb bonczolgatásból kifejlődhető kockáztatástól. Innen lehet, hogy a törvény nem ment keresztül a kritikának ama szűrő rostáján, mely annak tagadhatlanul nagyobb tökéletességet biztosít vala. Az élet, a gyakorlat azonban megpróbálta már és kimutatta hiányait, melyek orvoslásra várnak. Ugy tudom, hogy irányadó férfaink gondolkozásában is megérlelődött már a változtatás szükségessége; hogy tehát a törvény módosítása a gyakorlati élethez alkalmazottabban történhessék meg, azt hiszem, a fontos ügy érdekében mindnyájunknak elodázhatlan kötelességünk elmondani észrevételeinket, a kiknek a végrehajtás körül tapasztalatot szerezni módjukban volt.

Tagadhatlanul az egyházi törvények 219. §-a igényel elsöben is kiigazítást, mert mostani alakjában sem a domesztikához járulásra, sem a 222. §-ban megrendelt eljárásra nem szolgáltat biztos alapot. Ha ugyanis a családfő családja évi fentartására igényelt összegnek ezered részeig köteles a domesztikához járulni, alig bocsátkozhatik bele bármelyik presbyterium is a bevallások szigorubb kiigazításába, vagy — mint a rendszabályok rendelik — helyesbítésébe, mert az alapul felvett összeget egyedül a családfő ismerheti. Azokon az aránytalanságokon kívül, melyeket Madarász Imre barátom igen helyesen felhozott, hangsúlyozni kívánom, hogy itt csupán a család évi fentartására tartozó összeg jöhet törvény szerint szóba, tehát a gazdálkodásra vagy üzlet folytatására megkívántató évi forgalmat, vagy nyereményt számításba venni mindaddig, míg a törvényes alaphoz ragaszkodunk, nem lehet. Annál fogva a nagy birto-

frt évi járulék fizetésére, ha évenként 4—5 ezer frtot költ el gazdálkodására; azt az összeget pedig, melyet családja fenntartására fordít, ki tudná meghatározni, a midőn köztudomású dolog, hogy az önfentartásnak egyik legtöbbet emésztő eszköze: a konyha, középosztályunk legnagyobb részénél a közönséges felvétel szerint, költségnélkül telt kamarából és a gazdálkodásban termelt hussal láttatik el; avagy ki merné a meglévő alapon magát a hivatali határozott fizetésből élő hivatalnokot is, javadalmazása arányában a domesztika javára megadóztatni, a midőn feltehető, elő is fordul igen sokszor az eset, hogy jövőre való számításból fizetését nem fogyasztja el egészen évenként. Tehát biztosabb és határozottabb alap lenne kívánatos a közadózásra, ha a domesztika eddigi gyarapítására meglévő mód továbbra is fenntartatnék, mert ha a bevételeket megtekintjük, igen sok és jelentékeny aránytalanságot találunk azokban, melyeket helyesbíteniük a fentebbieknél fogva nem lehet. Volt rá eset nálunk, hogy egy itteni legnagyobb gazda hírében álló polgár egy forintot ajánlott, egy más szegény ujsori juhász pedig 2 frtra vallotta be magát.

E lapok 2-ik számában már volt alkalmam rámutatni azokra az esetekre, melyekben az egyházi közalap követelését behajtani lehetetlenség; ezuttal tehát nem ismétlem azokat; de mivel lehetnek s bizonyára vannak is egyházközségek, melyekben a lakosság jelentékeny nagy száma miatt, a legbuzgóbb igyekezet mellett sem lehet elérni azt, hogy a közalapot illető követelések az év végére behajtassanak, nem tartom helyén kívül valónak ismételten hangsúlyozni, hogy a rendszabályok 11. §-ában foglalt felelősséget a presbyteriumra nézve tulszigorunak tartom s azt hiszem, elég volna itt is csak annyit mondani ki, hogy a mulasztás által okozott károsodás esetében (törvények 28. §. 14. p.) terheli felelősség a presbyteriumot, vagy azt a kötelezettséget róvni reá, a mely a 236. §-ban az egyházi adózásra nézve megállapított.

Azt sem tarthatom a törvény és rendszabályok előnyének, hogy a közalapot illető pénzek kezelésével járó költségek fedezéséről gondoskodva nincsen. Azt hiszem, a fontos cél és magasztos ügy érdekében, ref. egyházunk minden presbyteriuma és presbyterere édes örömet követ el minden lehetőt az egyházi közalap ügyének gyámolítása és fejlesztése tekintetében; de tagadhatlan, hogy a legkisebb egyházban is jelentékeny gonddal nevelte a közalap életbeléptetése a kormányzás gondjait; az ide vonatkozó pénzek nyilvántartása, beszédese és kezelése pedig oly fontos és nehéz teher, melynek viselése népes egyházainkban jóval felülmulja azt a feladatot, melynek teljesítését különben is kevésbé díjazott gondnokainktól vagy éppen presbtereinktől külön javadalmazás nélkül megvárhatnók; a honnan ily helyeken alig mutatkozik más eljárás, mint az, hogy vagy új hivatalt kell szervezni e célra, vagy meglévő hivatal teendőjéül osztani be e terhet. Mindkét esetben azonban a teher szaporulat miatt kiadás nehezedik az egyházra. És ha a méltóságos convent és végrehajtó bizottság indokoltnak találta a kezelésnél, bizonyos százalék engedélyezését és ez ügyben szervezett hivatal javadalmazását — a mi igen természetes — azt gondolom, az egyes egyházközségek irányában is megköveteli a méltányosság, hogy intézkedés történnék azoknak a költségeknek fedezésére nézve, melyek éppen

a domesztika érdekében és életbeléptetése folytán állottak elő.

Ha már — hitem szerint ez év folyamán — újabb tárgyalás alá vétetik a közalap ügye, óhajtanám, ha a rendszabályok is újból átvizsgáltatnának, különösen azoknak 6. és 7. §-a ujonnan és szabatosabban dolgoztatnék át. Midőn ugyanis az 5. §. szerint az egyházközséghez tartozó híveknek saját bevallásuk alapján osztálybasorozása megtörtént, a 6. §-nál fogva az esetleges felszólamlások megtétele végett 8—30 napig közszemlére kell kitenni az osztálybasorozás eredményét. Lehet-e gondolni, hogy az önmagától eredő osztálybasorozás ellen valaki felszólamlással éljen? Ha nem, — mi lehet célja a közszemlére kitételnek? Sokkal inkább akkor van ennek helye, a midőn — a mint mi eljártunk — a bevallást megtagadókra az évi járulék kirovatott. De ha e kirovás megtörtént, miként értsük azt, mi a 7. §. negyedfél utolsó sorában foglaltatik, hogy t. i. „ha a bevallások nem megfelelőek s a presbyteriumnak az előbbi §-ban szabályozott eljárása, az egyes egyháztagokhoz intézett felszólítás siker nélkül maradt, indítványozza, hogy a kötelezett mely osztályba lenne sorozandó.“ Vita tárgyát képezték annak idején ez intézkedések nálunk, hiszem, másutt is, mert midőn a megfelelő osztálybasorozás iránti felhívás s netaláni eredménytelenség esetében hivatalból a megfelelő osztálybasorozás a presbyterium részéről kötelességszerűleg megtétetett: akkor már nem maradhatott ki egyetlen egyháztag sem a közalaphoz való járulásból. Ez idézett és szószerint kiirt szöveg ellentétben látszik a 6. §. második bekezdésében foglalt rendelkezéssel, a honnan a szóban forgó két §-nak szabatosítás szempontjából leendő újbóli szövegezése, már csak a rendszabályok érdeméért sem lenne haszonnélkül való idő- és munkavesztegetés.

Sok vitát keltett fel a 223. §. harmadik bekezdése is, abban a tekintetben, hogy kit kelljen az „első egyenes utódja“ kifejezés alatt érteni. Némelyek az első izre, t. i. a gyermekek közül az első szülöttre alkalmazzák, mások minden gyermekre kiterjesztik a kedvezményt. A törvény szabatosága és egyöntetű eljárás szempontjából, tehát szintén kívánatos lenne e vitás helynek újbóli körülírása. Ha azonban ez megtörténnék, úgy gondolom, nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az egyes presbyteriumok eljárása a multa nézve meg ne változtattassék. A törvénynek visszaható ereje nem lévén, az új intézkedés csak a jövőre vonatkozhatik. A multban tett intézkedés megváltoztatása a presbyterium tekintélyén ütne nagy csorbát, mely az alaptörvény homályossága miatt jogosítva volt, megváltás esetén, a közalaphoz járulástól való mentességet, az első izt alkotó minden gyermekre kiterjeszteni.

Ez intézkedések legnagyobb részére azonban csak abban az esetben leendő szükség, ha a domesztikához való járulás az eddigi törvényes mederben fog ezentul is fenntartatni. De e kérdésben lehetetlen, hogy az élet tapasztalatai előtérbe ne nyomuljanak. Nem szenved kétséget, hogy a közalap a legszebb lelkesülés s legnagyobb érdeklődés mellett jutott valósulásra; de a min csudálkozni nem lehetett, a lelkész és presbyter uraknak volt dolguk elég a közérdeklődés felköltésében. Megtétettek az ajánlatok, valljuk meg, ha nem is meglepő, de szép eredménnyel. A fizetésre került a sor. Változtak az idők. Tagadhatlan, ma nincs meg már

az a nagy lelkesedés. Így megyünk az újabb osztálybasorozás elé. Sikerülni fog, hitem szerint, most is a szunnyadó érdeklődés felköltése; de hogy az eredmény megközelítse az eddigit, alig hihetem. Bár csalatkoznám! Hogy csalatkozam, nem tudom, nem jó lenne-e a Madarász Imre barátom által felhozott tiszamelléki kis falu példáját komolyan fontolóra venni. Nem ellenkezik az a köteleztetés fogalmával és lényegével, csak a végrehajtásban tér el attól. Köztapasztalat, hogy inkább ad a nép alkalmas időben terményt, városban pénzt is, mint rendes adózásnak vesse magát alá. Az önkéntes adakozás népszerűbb, ezért talán eredményesebb is lenne. De ha ezt a zsinati törvények miatt alkalmazni nem lehetne, époly kevéssé gondolhatunk a bizonyos időre megajánlott évi összeg fizetésére, mert a törvény nem az egyház által, hanem az egyes egyháztagnak által és pedig a 219. §. szerint való adózást szentesítette. Tagadhatlanul jobb és igazságosabb volna az is a mostaninál, de a fenálló alapon nem törvényes. Magát a törvényt kellene módosítani. Az ügy megérdemelné.

Hitem szerint valaminek történnie kell e tárgyban minélelőbb, már csak azért is, mert a három év a mostanival lejár. Hogy a gyakorlat terén felmerült minden nehézség köztudomásra jusson s annak idején felhasználható legyen: szóljon e tárgyhoz más is; mondja el kiki tapasztalatait. Nagy horderejű az ügy, megérdemli, hogy a sajtó összegyűjtse és előkészítse az anyagot a bölcs alapvetésre.

Somogyi Pál.

Egy apprehensiós „torzszülött.”

Némi kis neheztelés vett erőt rajtam, midőn a „Sárospataki lapok“ mult évi 50-ik számában ennek a mi oldalunknak vagy más „nézetten levők táborá“-nak új orthodoxiáját nevezett lap szerkesztője — Mitrovics Gyula hittanár ur által „torzszülött“ rut névre keresztelve láttam. Mint a debreczeni főiskola volt növendéke s így az ottani férfiakkal és viszonyokkal ösmerős, az „inaugurált“ s oly nagy méltatlankodásra okot adott új theologiai ágazattal szemben mindjárt tájékozva voltam; 1874—1881-ig terjedő akadémiai pályafutásom alatt nyílt elég alkalmam megösmernedni azzal; azóta ez irányzat hive vagyok és ha most apprehensio környékez, oka onnan van, mert az anya után magamat is torzszülöttnek, vagy a leszármazással járnai szokott kocsosodást gondolóra véve, legalább is „mostrum“-nak titulálva érezem, kinek több csodaszörny társaimmal együtt „közöttünk“, már t. i. a modern Magyarországon nincs létjogunk, semmi helyünk . . .

Jól tudtam, hogy az inauguráló tudós tanár és vezérférfiu nem késik sokáig a válaszzsal s ime ekkorra már olvashattuk még Keéren is. Ez teljesen elég, sőt sok arra a „nagy zajra semmiért“, mindazáltal legyen szabad nekem is mint sértett s azért a rut névért apprehendáló félnek a tudós tanár ur nagy olvasottsággal és szelidséggel írott feleletéhez pár sorban a magam részéről is járulnom. Nincs más czéлом, megvallom őszintén, mint arra kérni a szerkesztő tanár urat, hogy bérmáljon valami szebb névre bennünket s tölje el, ha ősi territoriumunkon létjogunkhoz továbbra is ragaszkodunk s élni kívánunk.

A „Sárospataki lapok“-ban, nem nézve természetesen

az irányt, megszoktuk a gonddal írott tudományos értékű dolgozatokat, nem ritkán épen magának a tudós szerkesztőnek tollából. Ilyennek kíván láttatni mostani nagy hangucikkében is, de ez egyszer nem sikerült s legfelebb is csak annyit mondhatunk a jeles tanár urra, mit ellenfelére ruháztott, hogy „elszólta magát“, — dühös fellépése indokolatlan, egész eljárása érthetetlen. Hiszen az orthodox B. F. ily értelemben nem ma lép fel, ir és tanit először; orthodoxiája „haladó“ néven régóta ösmeretes és ha eddig a „merev“ jelzővel szemben „haladó“-nak nevezte azt, most pedig a „régí“-vel parallel „új“-at használ, általában pedig lényegileg, tartalmilag semmi újat, a mint ezt cikkében maga a támadó tanár ur napnál világosabban bebizonyította, nem inaugurál, sőt voltaképen az elnevezésen sem változtat: kérdem, hol van akkor a botránkozás köve és mi a nélkül, hogy „a világ — már t. i. a modernesek — kedvező ítélete és jó véleménye után kapkodnánk“ — a mire melleleg szólva épen semmi szükségünk nincsen, avagy csak azon okból sem, mert akkor nem volnánk a Krisztus szolgálói — ugyan miért ne lehetnénk mi új ruhában is a régi emberek? És vajjon az „újabb“ theologia mellett mért ne lehetne újabb vagy hát „új“ orthodoxia? Az „új“ úgy ott, mint itt jelzi az időt, a jelenkort, a haladást, melyben élünk; ne tessék másat olvasni ki belőle s minden ok nélkül olyan támadással illetni bennünket. Nem sokkal inkább „carricatura“, fából vaskarika a „modern“ mint az új orthodox theologus? Nem azt mutatja-e a tapasztalat, hogy ez a két név: modern és theologus, mint az ördög meg a tömjén nem igen szeretik egymást, hogy ez az adjectivum és substantivum nem férnek meg egy gyékényen, vagyis a ki modern, az nem theologus s viszont a ki theologus, úgy a mint e szót keresztyénileg értjük, az nem modern?! „Miért nézed azért a szálkát, mely vagon a te atyádfiának szemében, a gerendát pedig, mely a te szemedben vagon, nem vészted eszedbe?! . . .

Mitrovics tanár ur eljárása ennél fogva nem érthető, és pedig annyival inkább nem, mert reá s a pataki modern theológiára legkisebb czélzás sem tétetett. B. F. „tévedés“-nek tartja; szerintem szántsándékos keresve keresett támadás, melynek láttára a „lupus et agnus“ féle história jutott eszembe és a melynél a dolog nyitjára a kedvelt Schwarzból vett számos idézetek vezettek el. Történetesen ugyanis a B. F.-féle debreczeni és a Hengstenberg-féle berlini orthodoxia, melyet Schwarz magyarra is lefordított theol. történelmi művében „die neue Orthodoxie“ czimmel illet, névre nézve találkoznak és ebből a kis véletlenből — a dolgok, személyek minden további egybefüggése nélkül — a nagy felháborodás. Schwarz történetirői czéljához képest kritikailag ösmerteti a többi irányzatok közt H. orthodoxiáját is, méltatva előbb, kimélet nélkül sujtva, örültségnek nevezve utóbb. Ezenképen cselekszik most mi velünk Mitrovics tanár ur, átveszi mesterétől, a szelid lelkületű (!) „elfogulatlan és pártszenvédelek által épen nem vezetett“ (!!) Schwarztól a szót s nagy hangu dörgedelmekben szid és gyaláz, kigyót-békát reánk kiált — minden igaz ok nélkül. B. F. urnak ugyan a Hengstenberggel való egysorba helyezés hizeleghet, ehhez semmi szavunk; de már az általa hirdetett új orthodoxiához többen jogot formálunk s a H.-féle berlini erős lutheran orthodoxia mellé állittatni nem akarjuk, avval azonosíthatónak nem tartjuk. Az orthodoxia viszonylagos fogalom. A Hengstenbergé más népből, más idő-

ből, más felekezetből való; hatalmas kül és beltényezők összműködésének, — történelmi szükségesség, — állam és egyházközi harc szülötte, mely elzárkózva minden történelmi ítézet elöl, irtó háborút folytatott évtizedeken át a féktelen racionalismus ellen . . . mi nevetséges ezzel egysorba helyezni a mi orthodoxiánkat, mely egészen más természetű, irányára nézve csendes, békés s nem annyira támad mint védekeznek; csak gyéren jelen meg ma már a sajtóban, nincs propagandája sem, ott ápoltatik a tanszéken, fogékony ifjaknál keresve pártfogást csupán, nem oktroyálván magát senki másra . . . Miért hát a nagy lárma és fegyver csörej?!

Mit értünk különben az „új“ jelző alatt, azt ekkorra már a t. szerkesztő-tanár ur, ha akarta, megértette. És hogy mennyire helyes és szükséges mai napság annak a két betűnek orthodox nevünk elé illesztése, ismét maga a t. szerkesztő-tanár ur igazolja legjobban. Szerinte ugyanis orthodoxiának közönségesen „azon theol. irányzatot szoktuk nevezni, mely tételeinél, egész rendszere kiépítésénél, szigoruan azon tanokhoz ragaszkodik, sőt egészen azokat reprodukálja, melyeket valamely egyház a hit és erkölcs dolgában hivatalosan megállapított s ugynevezett hitelvi könyveiben kifejezett.“ . . . Ha ezt más irta volna, azt mondanám rá: nem ért hozzá, legyen neki az ő meggyőződése szerint; itt hol tudatlanságot feltételeznünk nem lehet, kénytelen az ember a sorok közül ferditést olvasni ki. A helvetica confessiót annak kijelentésével küldték meg hozzánk s ajánlották elfogadásra. „hogy azoknak, kik az Isten beszédéből jobbakra tanitanának, köszönettel mind helyt adni, mind engedelmeskedni az Urban készek vagyunk mindenkor“, bizonyára ezzel a föltétellel, fogadták el s irták alá őseink; ily értelemben voltunk a legutolsó időkig helvét hitvallást tartók mi magunk is; — hogyan lehet hát érett fővel, jó lélekkel a magyarországi református orthodoxiát egy körvonalozni s ezzel kapcsolatban magokat az orthodoxokat a világ előtt úgy tüntetni föl, mint Mitrovics tanár urnál látjuk?!

A fogalmi meghatározás különben nemesak mi ránk és a mi orthodoxiánkra nem illik, de átalán egészben véve is téves és helytelen — homlokán az önkény bélyegével. Az orthodoxia közönségesen nem jelentett s nem jelent ma sem mást, mint az egyház tanával való megegyezést. Magánál Pál apostolnál is, kitől az orthodox szó és fogalom kiindul, az orthodoxia nem a Krisztus és apostolok tanításainak betűszerinti ismétlésében, hanem az azokból meritett és megösmert igazság s z a b a d reprodukálásában áll s csak annyit kíván meg az egyházi szolgálóktól, hogy tanítói működésük a krisztusi alaptudománytól és az egyháznak azon nyugvó hitbeli meggyőződésével ne ellenkezzék. Ennél többet nem kívánt a magyar ref. egyház az ő hiveitől soha, nem még a XVI-dik századi nehéz időkben sem; azokra mond büntetést csupán, kik a h. hitvallást „v a k m e r ö e n visszavetik, s azokkal ellenkezőt tanitanak“; a heidelbergi kátéra nézve sem adatott más utasítás, minthogy „mindenütt megtartassék, tanittassék, a templomokban a gyülekezet előtt magyaráltassék.“ — És ha végre hozzá veszszük ezekhez még a h. confessio előszavából azt, hogy „a régi kegyes keresztyénség is elégnék tartotta a hitnek főbb ágazatiban, az igaz értelemben és atyafiúi szeretetben egymás közt való megegyezést“: mindezekből kitűnik, hogy

ez a mi orthodoxiánk mégis csak nem olyan elviselhetetlen teher, mint sokan gondolják és hogy annak helyes fogalmától és megítélésétől Mitrovics tanár ur legalább is áll olyan messze, mint Makó Jéruzsálemtől.

Kiss Bertalan.

(Folyt. köv.)

Csák János emlékezete.

Ismét elvesztettünk egyet azon férfaink közül, a kiket a legjobb evangyéliumi munkásoknak dicsekedve nevezhetünk. Csák János, a vésztői ev. ref. egyház lelkésze, nincs többé az élők között. Jan. 27-ikén bejött Debreczenbe, hogy itt gyermekeinek és barátainak körében egy pár napot töltsön. Kifogyhatatlan jó kedve azt látszék mutatni, hogy nála a földi életünkben elérhető boldogság s az e végett szükséges jó egészség teljességéből semmi sem hiányzik. De imé még nem tölthette el egészen ama pár napot, midőn hirtelen jött betegség, tüdőgyulladás s aztán tüdőszélhűdés rohanta meg, s annyira leverte, hogy megmenteni lehetetlen volt. Hiába állották körül s virasztának mellette négy gyermeke s barátai, neki el kellett költöznie ama jobb hazába. Meghalt február első napján. Halála a boldogok csendes elalvása volt. Mit vesztettünk benne, csak azok tudhatják, a kik hozzá közelebb állottak és őt igazi mivoltában ismerhették. Mert jóllehet neki, mint sok más jelesnek is, jelszava volt ez: „hass, alkoss, gyarapíts“, de fényleni nem akarván, szűkebb munkakörre szoritkozott. De azt a kört, a melybe belépett lehetően betölteni lankadatlan buzgalommal s minden erejével törekedett. Mint családapa számos gyermekekkel lévén megáldva, azokat állásához képest a leggondosabb neveltetésben részesíté, kész lévén érettök minden áldozatra. Mint debreczeni ev. ref. főiskolánk egykori növendéke e főiskola érdekét mindig szíven hordá s mindazt meg tenni, a mit szóval és tettel annak javára tehetett, soha sem mulasztá el. Föltünő, noha e főiskolában hat fiát taníttatá, ezek javára iskolai jótéteményért soha sem zörgetett. „Hadd élvezzék, ezt szokta mondani, az iskolai jótéteményeket azon ifjak, a kik szegényebbek az én fiaimnál.“ Mint barát, megbecsülhetetlen volt. Szerinte a barátság ne szavakban nyilatkozzék, hanem cselekedetekben. A kiket barátjainak ismerte fel, azoknak lelke felét is oda adta volna. Mint lelkésznek életelemét képezé a saját egyházának, a vésztői ev. ref. egyháznak, a melynek kebelében mint lelkész negyedfél évtizedig munkálkodott, virágoztatására irányult törekvés. Ezt az egyházat jó karba hozni és oly virágzó állapotba emelni föl, a milyennel csak kevés prot. egyház dicsekedhetik hazánkban: ez foglalkoztatta minden gondolatát. És ez neki eléggé sikerült is. Templomi szószékből tartott beszédei a hallgatók felfogásához alkalmazottak, de mindig kidolgozottak, legalább jól átgondoltak voltak. Épen ezért épületesek is. Mutatja ezt maga az a körülmény, hogy a vésztői ev. ref. egyházközség az Isten házat nagyon szereti és buzgón látogatja. Hogy egyházi beszédeivel mennyire tudott hatni, mutatja a következő eset. Midőn az ötvenes években a debreczeni ev. ref. főiskolát, a kor kívánalmához képest át kellvén alakítani, az e czélból szükségelt segedelmezésre a főpásztori szózat utján, a vésztői ev. ref. egyház is felhivatott: dicsőült halottunk egy vasárnapi egyházi

beszédével annyira feltudta egyháza tagjait lelkesíteni, hogy azok még ugyanazon napon nagyobb segélyösszeget raktak önkéntes adakozás útján össze, mint a milyennel a népes egyház, népessége arányához képest tartozott volna a főiskola segélyezéséhez járulni.

Templomon kívül a lelkipásztori gondozás ritka hűséggel teljesítése által, a vallásos erkölcsi élet fejlesztése nagy munkájának, a melyen templomi tanításával oly sikeresen dolgozott, nagy előhaladást tudott adni. Az egyháztanács tapintatos és bölcs vezetése útján, az által, hogy a mit komoly elhatározottsággal megkezdett, annak keresztülvitelénél fáradhatatlan volt, mind azt, a mit egyháza érdekében szükségesnek és lehetőnek tartott, létre is tudta hozni. Van a vésztői ev. ref. egyháznak több teljesen berendezett, jól felszerelt és virágzó polgári iskolája. Ezek között nem egy van olyan, a mely létrejöttét, vagy régebbi kisdedszerűségéből kiemelkedését jobbra dicsőült halottunknak köszönheti. Mert ő most a jószívű róm. kath. földesuraságok előtti kérelmező föllépése, azok megnyerése és kegyes adományozásra bírása, majd az általa létesített, nagy gonddal és lelkiismeretességgel kezeltetett egyházi takarékmagtár hasznosítása, majd ismét az egyháztagok önkéntes adakozásokra buzdítgatása útján, oly tőkét tudott előteremteni, a melyek a czélba vett nagyobb horderejű intézkedések megtételére elegendők voltak. Van Vésztőnek virágzó árvaháza is. Ennek megteremtője és folyvást étető szelleme ő volt.

Ilyen volt, ő nem elmélet, de gyakorlat embere, valódi nagyság a kisebb munkakörben. Munkálkodása áldás volt egyházára nézve. Áldás hirdetője volt ő véglegéltéig s akkor is midőn már szavai érthetlenné kezdtek lenni, ezt erőködött, újra meg újra hozzá kezdve körül állott gyermekeinek kirebegni „áldjátok azokat a kik átkoznak titeket, szeressétek ellenségeiteket is.“ Minthogy róla, mindenki tudta községében, hogy élete a közjó munkálására szenteltetett: szerette is őt abban mindenki. Az a szeretetteljes ragaszkodás, a melyet iránta és családja iránt a vésztői ev. ref. egyházközség minden lehető alkalommal kitüntetett, példányszerűnek mondható. Élet nélküli tetemei a boldogultnak visszazállítottak Vésztőre, hogy ott előtte elköltözött nejének és János fiának, a megválasztott békési lelkésznek, holtteste mellé, a családi sirban tétessenek le nyugalomra. Bége lengjen a bódogultak sirja felett!

Menyhárt János.

* * *

Kiszedtük már a fentebbi nekrológot, melyet a megboldogultnak hű barátja, tisztelt tanártársunk irt, midőn a békésbányai egyházmegye egyik kitűnő lelkészétől másik nekrológ küldetett be hozzánk. Épen azért ebből már csak részleteket közölhetünk, melyeket azonban úgy válogattunk ki, hogy lássék belőlök az egésznek menete. Álljanak tehát itt a részletek:

„Sok lelkipásztort ösmertem, de olyat, ki a cura pastoralist oly mérvben gyakorolta volna mint ő — keveset. Ösmerte egyházának minden egyes tagját, mindegyiknek viszonyait; nyitott könyv volt előtte az egész nagy község élete s így mindenkivel sajátlagos szükségei s igényei sze-

rint tudott bánni. Szelleme, buzgalma, istenes élete, áthatotta és megnemesítette egész gyülekezetét. Egy bűn, egyetlen visszaélés sem volt képes elrejtőzni argusi szemei elől. Azonnal ott termett, hogy az elesettet felemelje, az elhagyottat védje, a szomorkodót vigasztalja, a tudatlant oktassa, a kétkedő szívébe a hit erejét öntse. S ez eljárást 30 évnél tovább egyforma hévvel és szeretettel folytatta a vésztői egyházban... Temploma folyvást tele volt áhitatos hívőkkel. Nem cifra és sallangos beszédeket, de valódi bibliai tanításokat hallottak tőle hallgatói... Egyháza legaprólékosabb ügyei is átmentek szorgalmas kezein. Mindent tisztázni, a félmunka helyett mindenben egész munkát végezni: volt az ő elve, következetes szokása. A népnevelés ügye egyik egyházunkban sem volt oly virágzó, mint Vésztőn, az ő fáradhatatlan tevékenysége folytán... Csak János született 1825-ben Füzes-Gyarmaton szegénysorsu szülőktől. Végezve theol. tanulmányait s letévén vizsgáit, Szentesre ment segéd lelkészül, a tudós Kiss Bálint mellé. Innen hivott meg a vésztői gyülekezet lelkészéül 1851-ben.. Az egyházmegyében semmiféle tisztségre nem aspirált soha. — Minden munkását gyülekezetének szentelte. Átalános műveltség, kedves és szellemes társalgás voltak sajátjai. Egész nap hivatali teendői foglalták el. Egy könyvet olvasott mindennap: a bibliát, melyben bámulatos jártassága volt, s ez tette egyházi beszédeit is oly hatásosakká. Lesz-e a ki a szent munkát az övéhez hasonló hűséggel folytatja utána?“

Adalékok a tiszántuli ev. reformált egyházkerület történetéhez.

III.

Báji értekezés 1749. okt. 1.

Jelen vannak: Vay Ábrahám, Dobozy Mihály, Patay Sámuel, Domokos Márton.

Végzések:

- 1) Sérelmek orvoslása ügyében, hogy mikor lesz legjobb Bécsbe menni — az Ágensek nyomozzák ki.
- 2) Vallásügyi dolgaink intézésére nézve mind a bel, mind a külügyeket tekintve, egy rendszer dolgoztassék négy egyén által.
- 3) Főkurátor választassék tiszántulról januári vásárkor. Vay Ábrahám hívja össze a gyűlést.
- 4) Sérelmeink orvoslása ügyében, valamely irántunk jó indulatu egyénnek 500 frt ajándék adatik, s ez a superintendentiákra kivettetik. Ugyane czélból:
- 5) Öt edény — átalag — asszu szőlő bor küldetik különböző helyekre ajándéku Bécsbe.

Ezeket Domokos Márton hozta s terjesztette elő a debreczeni egyház consistóriumában.

Jegyzés: Vay Ábrahám maga küldözött szét gyűlési meghívást, s személyesen is megjelent Debreczenben 1750. január 17-én; őt esperes volt jelen, számos világi urak, a püspök Zoványi távol volt. Dobozy Mihályt megtették főkurátornak. 282. 283. 1.

Egyházkerületi gyűlés 1750. január 17. Szódi István esperes és főjegyző elnöklete alatt jelenváltak: Vay Ábrahám, Dobozy Mihály, Gyulafi Miklós, Pécsi Mihály, Csanádi Sámuel, Félegyházi Ferencz, Domokos Márton debreczeni főbíró, Szeremley Sámuel tribunus plebis, Szilágyi Mihály és Pándi János curátorok, Kőrösi Márton n.-kunsági, Enyedi Nagy Mihály érmelléki, Szöllösi István szabolcsi, Kápolnási Mihály bihari esperesek.

1) Superintendens a kánon szerint látogassa meg a tractusokat s espereseket.

2) Főcurátorrá, Domokos Márton visszalépvén, Dobozy Mihály választatik.

3) Agentialis szükség 6-szor publicáltassék, a pénz külön ládában tartassék. — Szükségek fedezésére s valami pénztár alapítására adakozzanak a nemesek és községek; de az ügy most elhalasztatik.

4) A Zoványi superintendenshez intézett levél, mely magyar nyelven fogalmaztatott — beigattatik. 283—288. l.

Delegatum judicium 1752. ápr. 26.

Kovácsnay János előbb körtvélyesi, most genci pap, ismételt bünei miatt 3 évre a lelkészi hivataltól eltiltatik. (Hogy kik alkották e törvényszéket, nincs feljegyezve.) 289. l.

Delegatum judicium 1752. ápr. 26.

Elnök Szódi István gen. not. Enyedi Nagy Mihály érmelléki, Kápolnási Mihály bihari esperesek, Vecsei János debreczeni e. m. jegyzője.

Solymosi Gábor volt kállói pap, a ki a keresztelelésbe ujtásokat hozott be, megkérdezte nevezetesen, hogy tudják-e a keresztszülők bizonyosan, hogy a gyermek ref. szülőktől származott? Szigorú fegyelmet gyakorolt, a muzsikusokat az urasztalától, azoknak gyermekeit a keresztségtől eltiltotta; az oly asszonyokat, a kik nem lefátyolozva, hanem csak fejre való kendővel vagy főkötővel jelentek meg a templomban, onnan kikergette: egy évre hivatalától megfosztatik. Hivatkozás van az Articuli majoresre s a kállói presbyteriumra. 290—292. l.

Delegatum judicium 1752. aug. 17.

Peremártoni Imre vértesi lelkész, a ki Hunyor András vértesi birtokost a szószékből rutul sértegette s hivatalát elhanyagolta: a lelkészi hivatalból örökre letétetik, ha az általa megsértetteket meg nem követi s ha nyilvános bünbánatot nem tart. Hivatkozás van az Articuli majores és minores mellett a transyl. canonicokra is. 292—294. l.

Delegatum judicium 1753. máj. 2.

Jeremiás István szatmári esperesnek bizonyos polgári követelése 1200 firt s az onadi-féle könyvek iránt, nem egyházi, hanem polgári bíróság elé tartozik. 294. l.

Onadi József nem vétetik vissza az egyház és lelkészi kar kebelébe. 295. l.

Debreczeni R. Jánosnak Enyedi Nagy Mihály elleni vádjai (hogy p. o. oly lelkészt is eltűr, a ki szószékből megsértette a királyi felséget) miután be nem bizonyítottak, nem vétetnek tekintetbe. Szintugy: Halasi János kakadi lelkész elleni vádjai sem.

Pap István ügye, a ki előjárói ellen itthon és külföldön sértéseket követett el, az idő rövidsége miatt a debreczeni consistoriumra bizatik. 296. l.

Egyházkerületi gyűlés 1753. aug. 15. Elnökök a gen. nót. s a főcurátor. Jelenvannak a kunsági, érmelléki, szabolcsi, n.-bányai és beregi esperesek, a debreczeni egyház curátorai a főiskola professoraival együtt.

Mátyfalván Ugocsa megyében a vármegye betiltotta vallásunk szabadgyakorlatát; vizsgáltassék meg mi okon?

Nagybányán a tanács elvetette a céhek privilégiumait, hogy t. i. szerezzenek újakat. Nem helyesen érti a dolgot, csak az olyanoknak kell ezt tenni, a melyeknek nincs még privilégiumok.

Beregi elhalt esperes Szőnyi D. János örököse s fia Pál adjon számot a közpénzekről atyja helyett s az egyházmegei iratokat adja vissza.

(Sajátságos, hogy az agentialis pénzt polgári törvény útján követelni nem merik: non enim videri satis tutum, ut ea pecunia via juris secularis ab eodem repetatur.)

Onadi B. József nyilvános bünbánatot nem akarván tartani, vissza nem vétetik.

Pap István, Beck-baseli tanárt, a debreczeni tanárokat s másokat, a kiket megsértett megkövetni nem akarván, elbocsáttatik. 297—301. l.

Törvényszék 1754. jan. 17. Debreczenben.

Jelenvannak: Főcurátor, Draveczy László colonell; Domokos Márton debreczeni bíró; az érmelléki, szabolcsi, bihari esperesek, a debreczeni egyház lelkészei és a professorok.

Pap István szatmári fi, papjelölt, volt akademikus, nem akarván úgy, mint kiszabva volt megkövetni az illetőket: a papi pályára lépésről bátran lemondhat. (Az indorsata magyarul van.)

Onadi ügye csak úgy marad, mint volt.

Debreczeni R. János és Enyedi Nagy Mihály közötti per megújul. 301, 302. l.

Egyházkerületi gyűlés 1751. okt. 5.

Jelenvoltak: Szódi István gen. not. Enyedi Nagy Mihály érmelléki, Kápolnási Mihály bihari, Harsányi István középszolnoki esperesek, a debreczeni egyház lelkészei és a professorok. Dobozi Mihály főcurátor, Domokos Márton debreczeni főbíró és több senátor.

Agentialis szükségek 6-or hirdettessenek a templomokban évenként alkalmas vasárnapokon. A debreczeni egyházban a régi usus fenállhat. Hirdetési formula alkottatik; számadás a pénzről.

Esperesek visitálni ne szünjenek meg a felsőbb rendeletektől való félelem miatt, mert csak a superintendensi vizitacio van betiltva.

Zoványi superintendens, Harsányi középszolnoki esperes által bejelentetik, hogy azon egyházmegye nagy részét titokban Erdélyhez akarná csatolni s ebben egyetért vele Báró Bánffy Farkas; mind ő, mind Bánffy figyelmeztetnek, különben is királyi engedelem kellene ahhoz.

Margitán a paptól Kállai Sámuelről bizonyos malom jövedelmét elvonták. Vizsgáltassék meg. A főgondnok is vesse közbe magát a praefectusnál. 303—305. l.

Tóth S.

(Folyt. köv.)

Különfélék.

A „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ 5-ik számának elején egy rendkívül érdekes és fontos levél olvasható, melyet Szász Károly dunamelléki püspök ur intéz az alsó-baranyabácsi egyházmegye lekipásztoraikhoz, tudatván velök, hogy föleleveníti a püspöki látogatás apostoli eredetű törvényes szokását, melyet már a régi kánonok megparancsoltak s új törvényünk is kötelességgé tett. Elmondja, hogy a dunamelléki egyházkerületben Báthori Gábor tett utóljára ilyen látogatást, melyet 1816-ban kezdett meg s 1819-ben fejezett be. A püspök ur már, bár az említett látogatás óta hatvanhat év telt el, óhajtana ugyanazon nyomokon járni és saját látogatása fonalát a Báthori Gáboréval lehetőleg összekötni. Látogatása elé különösebben három fő czélt vél kitűzendőnek. 1. Az egyházak mostani állapotának a legutóbbi püspöki látogatás korával való összehasonlítását, hogy kitűnjék a haladás és gyarapodás és esetleg a visszaesés és hanyatlás. Kívánja tehát, hogy az illető lelkészek ezt minden egyházban világosan és részletesen írják le, hogy az ekkép szerkesztendő leírások becses kis monográfiák legyenek, melyeknek összességéből az egyházkerület utóbbi hetedfél tizedének története a legkisebb részletekig ki lesz dolgozható. 2. Látogatása által hatni akar az egyházak és a nép

erkölcsi és hitéletére s e végből kéri a lelkészeket, hogy rajzolják le előtte gyülekezeteik erkölcsi és hitéleti állapotát s e leírást husvétig küldjék be hozzá. 3. Meg akar ösmerkedni az egyházak anyagi helyzetével s világi vonatkozásaival. A látogatás idejét kellő időben tudatni fogja a lelkészekkel s már előre tiltakozik minden külső, csinált, vagy épen erőszakolt ünnepélyességek ellen. Gondunk lesz reá, hogy majd annak idején, akár közvetlen forrásból, akár más uton, de mindenesetre értesítsük mi is lapunk olvasóit a nagy érdekű s az illető egyházkerület, vagy inkább egyházmegye életére rendkívül fontos és így sokat ígérő püspöki látogatásról.

A kultuszminiszterium költségvetésének tárgyalásáról lapunk mult két heti számaiban már megemlékeztünk. Valóban mély alapokra támaszkodó, magas hullámokat vető viták folytak azon tárgyalás keretében, melyek közül egyről jól esik még megemlékeznünk. Herman Ottó által fölvetetvén a vallás-erkölcsi oktatás kérdése, mint a melylyel szerinte a modern társadalmat többé megmenteni nem lehet, e társadalomnak egyedüli erősségeül és szilárd sarkkövéül pusztán a pozitív tudást, a becsületérzést és az emberszeretetet jelölte ki. E nagyon is tulzó nézetet erős replikával verte vissza a kormányelnök, ki határozottan visszautasította azon felfogást, mintha a vallás-erkölcsi nevelés akár a pozitív tudással, akár még inkább a becsületérzéssel és az emberszeretettel ellentétben állana, hiszen épen a vallásos-erkölcsi érzület volt az, melyet az emberi nem haladásában, a szegénynek a gazdag által való elnyomása alóli emancipálásában a keresztyénség honosított meg. Minden tekintetben, még az egyes felekezeti árnnyalatokon is felülhelyezkedő igazi vallásosságra és igazi erkölcsre van nekünk szükségünk. A gyakori helyesléssel félbeszakított magas röptű beszéd igaz örömmel tölt el bennünket s szeretjük azon hitben ringatni magunkat, hogy a házban s általában hazánkban nagyon kevesen rokonszenveznek a Herman Ottó által fölszínre vetett nézettel.

Templomhely adományozás a nagybecskereki ref. egyház számára. N.-Becskekerek városának magas gondolkozásu, páratlan türelmességű s az egyházak érdekeit szives készséggel előmozdítani szerető képviselő testületemult hó 28-kán tartott közgyűlésében a református egyház számára, — templomhelyül, — egyhangulag, a város közepén, a legszebb középületek között egy 400 □ ölnyi területet adományozott. Ugyvagyunk meggyőződve, hogy ezen tény által, nemcsak az egyház mély hálájára tette magát méltóvá N.-Becskekerek városa: de egyszersmind kiérdemelte, azon sok nemesek jóindulatát is, kik a nagybecskereki ref. templom építéséhez e közelebbi években segélyeikkel járultak.

Nekrológ. A hozzánk beküldött gyászjelentés szerint Bor Áron, a kötegyáni ev. ref. egyház lelkésze meghalt január 30-án, élte 57-ik évében. A hü szolga kihült tetemei fölött nagyszámu gyermek és rokon ül méltó gyászt. Áldás emlékére!

Felelős szerkesztő: Tóth Sámuel. Szerkesztőtársak: Csiky Lajos, Géresi Kálmán.